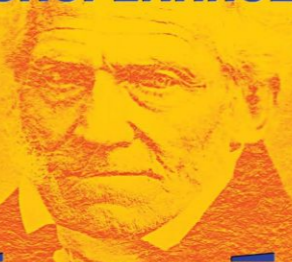

**ARTHUR
SCHOPENHAUER**

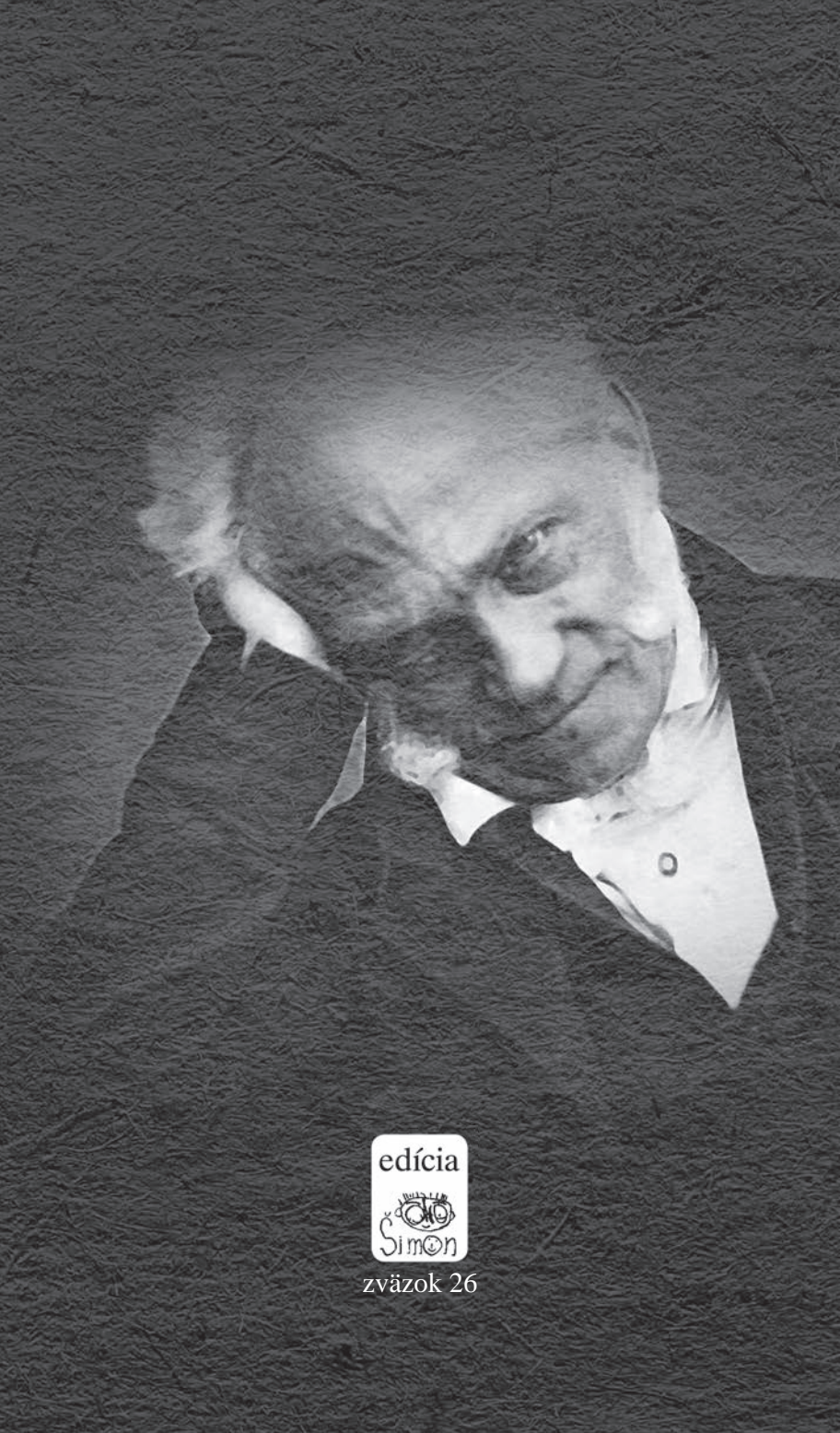
**ŽIVOTNĀ
MŪDROŠŤ**

EUROPA

ARTHUR SCHOPENHAUER

EUROPA

Arthur Schopenhauer

edícia

zväzok 26

Publikáciu z verejných zdrojov
podporil Fond na podporu umenia.

U. fond
na podporu
umenia

Ďakujeme vám, že ste si kúpili túto knižku,
lebo dobré texty žijú vtedy, keď ich čítame.

Kniha, ktorú držíte v rukách,
vznikla vďaka nášmu spojeniu s **582**^{SK}

Arthur Schopenhauer: Životná múdrosť

Preklad © Milan Krankus 2000, 2018

Redakčná úprava a poznámky © Martin Plch 2018

Návrh prebalu a grafická úprava © Martin Vrabec 2018 **bee@honey**
www.beeandhoney.sk

Sadzba © Milan Beladič (www.beeandhoney.sk) 2018

Ako dvadsiaty šiesty zväzok edície Šimon
vydalo © Vydavateľstvo Európa, s.r.o. 2018

www.vydavatelstvo-europa.sk

ISBN 978-80-89666-62-1

**ŽIVOTNÁ
MŮDROŠŤ**

*Le bonheur n'est pas chose aisée:
il est très difficile de le trouver en nous,
et impossible de le trouver ailleurs.*

*Šťastie nie je ľahká vec:
je veľmi ťažké nájsť ho v nás samých,
a nemožné nájsť ho niekde inde.*

Chamfort

ÚVOD

Pojem životnej múdrosti tu chápem úplne imanentne, totiž ako umenie ako čo najpríjemnejšie a najšťastnejšie prežiť život. Úvod do tejto múdrosti by sa mohol nazvať eudaimonológiou¹, teda návodom, ako byť šťastným. Šťastie by sme zas mohli definovať ako také bytie, ktorému – z čisto objektívneho hľadiska, alebo radšej (pretože tu ide o subjektívny úsudok) po chladnom a zrelo uvažovaní – zásadne treba dať prednosť pred nebytím. Z takejto definície potom vyplýva, že na šťastnom živote lipneme pre život sám, nielen zo strachu pred smrťou; a z toho ďalej vyplýva, že by sme boli najradšej, keby trval večne. Či ľudský život zodpovedá pojmu takého bytia, alebo iba môže zodpovedať, to je otázka, na ktorú ako je známe, moja filozofia dáva negatívnu odpoveď, zatiaľ čo eudaimonológia predpokladá pozitívnu. Tá sa však zakladá na vrodennom omyle, o čom som hovoril na začiatku kapitoly 49² v druhom diele môjho hlavného

---

1 Chápanie, podľa ktorého cieľom mravného konania človeka je jeho blaženosť.

2 Schopenhauer tu hovorí: „Je iba jediný vrodenný omyl a to ten, že sme tu preto, aby sme boli šťastní.“ In Arthur Schopenhauer, *Die Welt als Wille und Vorstellung*, Bd. 2, Sämtliche Werke, Brockhaus, Leipzig 1938, s. 729.

spisu *Svet ako vôľa a predstava*³. Aby som však napriek tomu mohol spracovať túto otázku, musel som úplne abstrahovať od vyššieho metafyzicko-etického hľadiska, ku ktorému smeruje moja vlastná filozofia. Všetky nasledujúce úvahy sú teda istým ústupkom, pretože zostávajú na bežnom empirickom stanovisku a zdieľajú jeho omyl. A tak aj ich hodnota môže byť iba relatívna, lebo už samotné slovo eudaimonológia je iba eufemizmom. Nerobia si nárok ani na úplnosť: po prvé preto, lebo je to nevyčerpatelná téma, a po druhé preto, lebo by som musel opakovať to, čo už povedali iní.

Spomínam si iba na jednu prácu, ktorá si kládla podobné ciele ako tieto aforizmy, a to na hodnotnú knihu Cardana⁴ *De utilitate ex adversis capienda* (O užitočnosti nešťastia), ktorá môže poslúžiť ako doplnok mojich nasledujúcich úvah. Aj Aristoteles⁵ do 5. kapitoly I. knihy svojej *Rétoriky* vložil krátku eudaimonológiu, tá však nedopadla najlepšie. Vo svojich úvahách nevyužívam myšlienky mojich predchodcov, pretože nemám vo zvyku kompilovať. Navyše sa pritom stráca jednotný pohľad, ktorý je dušou podobných diel. Všeobecne však možno povedať, že mudrci všetkých čias hovorili vždy to isté a hlupáci, t. j. nekonečná väčšina ľudí vo všetkých časoch, robili tiež vždy to isté, totiž pravý opak: a tak to bude aj naďalej. Preto Voltaire⁶ hovorí: *nous laisserons ce monde-ci aussi sot et aussi méchant que nous l'avons trouvé en y arrivant.*⁷

---

3 Ide o Schopenhauerovu prácu *Svet ako vôľa a predstava*, ktorej prvý diel vyšiel r. 1819, druhý r. 1844.

4 Cardano, Girolamo (Hieronymus Cardanus) (1501 – 1576) – taliansky matematik, lekár a filozof, predstaviteľ renesančnej filozofie prírody. Na príkaz inkvizície boli niektoré jeho diela spálené.

5 Aristoteles (341 – 270 pred n. l.) – grécky filozof

6 Voltaire, Francois Maria Arouet de (1694 – 1778) – francúzsky filozof jeden z najvýznamnejších predstaviteľov osvietenstva

7 Keď opustíme tento svet bude rovnako hlúpy a zlý, ako sme ho našli, keď sme naň prišli.

1. kapitola ZÁKLADNÉ ROZDELENIE

Aristoteles (Etika Nikomachova I,8) rozdelil dobrá v ľudskom živote do troch skupín – dobrá vonkajšie, dobrá duše a dobrá tela. Z tohto rozdelenia preberám iba túto trojicu a tvrdím, že to, čo spôsobuje odlišnosti v osude smrteľníkov, určujú tri základné predpoklady. Sú to:

1) Čo človek *je*, teda jeho osobnosť v najširšom zmysle slova. Sem patrí zdravie, sila, krása, temperament, mravný charakter, inteligencia a vzdelanie danej osoby.

2) Čo človek *má*, teda jeho majetok a vlastníctvo vôbec.

3) Čo človek *predstavuje* – pod týmto výrazom sa vo všeobecnosti chápe to, ako sa človek javí iným ľuďom, teda *ako si ho predstavujú iní*. Toto určenie sa zakladá na ich mienke o ňom, a tá sa zas skladá z cti, postavenia a slávy.

Rozdiely patriace do prvého bodu vytvorila medzi ľuďmi sama príroda; už z toho možno usudzovať, že ich vplyv na šťastie či nešťastie ľudí bude oveľa hlbší a prenikavejší, než vplyv rozdielov medzi ľuďmi, ktoré uvádzame v ďalších dvoch bodoch. *Skutočné osobné prednosti*, ako je skvelá myseľ alebo statočné srdce, sú k všetkým prednostiam pochádzajúcim z vyššieho postavenia, dokonca aj kráľovského pôvodu, z majetku atď., v takom pomere ako skutoční králi ku kráľom na javisku. Už Metrodoros, prvý Epikurov⁸ žiak, nazval jednu kapitolu svojej práce *Majorem esse causam ad felicitatem eam, quae est ex nobis, ea, quae ex rebus oritur*⁹ (Vid' Clemens Alex. Strom. II, 21, s. 362 Würzburgského vydania). A veru pre blaho človeka, ba pre celý spôsob jeho života, je zrejme najdôležitejšie to, čo je v ňom samom alebo sa v ňom deje. Bezprostredne na tom sa totiž zakladá jeho vnútorná spokojnosť či nespokojnosť, ktoré sú predovšetkým výsledkom jeho dojmov, vôle a myslenia, zatiaľ čo všetko ostatné, čo leží mimo človeka, má na to iba

---

8 Epikuros zo Samu (341 – 270 pred n. l.) – grécky filozof obdobia helenizmu, materialista, zakladateľ epikureizmu

9 Hlbšie príčiny šťastia sú v nás, než vo veciach.

nepriamy vplyv. Preto aj tie isté udalosti a vonkajšie pomery pôsobia na každého inak, a hoci prostredie zostáva rovnaké, každý žije v inom svete. Každý má totiž bezprostredne dočinenia len so svojimi vlastnými predstavami, pocitmi a vôľovými pohnútkami, vonkajšie veci majú na neho vplyv iba natoľko, nakoľko ich vyvolávajú.

Svet, v ktorom každý človek žije, závisí predovšetkým od spôsobu, ako ho tento človek chápe, a tento sa riadi rozličnosťou hláv; v závislosti od tohto chápania je potom svet chudobný, plochý a prázdny, alebo bohatý, zaujímavý a plný významu. Zatiaľ čo napr. niekto závidí inému zaujímavé príhody, aké ho stretli, mal by mu skôr závidieť jeho schopnosť, ktorá dokáže dať týmto udalostiam význam, aký majú v jeho rozprávaní; lebo tá istá udalosť, ktorá bude pre duchaplnú hlavu veľmi zaujímavá, bude pre plytký a banálny rozum bezfarebná scéna z každodenného života. Zreteľne to vidieť na príklade niektorých básní Goetheho¹⁰ a Byrona¹¹, ktoré sa nepochybne opierajú o skutočné udalosti – len hlúpy čitateľ závidí básnikovi nádherne príhody namiesto toho, aby mu závidel úžasnú fantáziu, ktorá dokáže pretvoriť takmer každodennú udalosť na niečo také veľké a krásne. Podobne melancholik vidí tragédiu tam, kde sangvinik vidí len zaujímavý konflikt a flegmatik len niečo bezvýznamné. Všetko je dané tým, že každá skutočnosť, t. j. každá splnená prítomnosť, pozostáva z dvoch polovic, zo subjektu a objektu – navzájom tak nevyhnutne a úzko spätých ako kyslík a vodík vo vode. Pri úplne rovnakej objektívnej, ale rozdielnej subjektívnej polovici, je v dôsledku toho prítomná skutočnosť úplne iná; aj tá najkrajšia a najlepšia objektívna polovica vytvára pri tupej a zlej subjektívnej polovici predsa len zlú skutočnosť a prítomnosť, podobne ako sa zmení pekná krajina v zlom počasí alebo jej odraz v zlej camera obscura. Jasnejšie povedané: každý väzí vo svojom vedomí ako vo svojej koži a bezprostredne žije iba v ňom, preto mu zvonka

---

10 Johann Wolfgang Goethe (1749 – 1832) – nemecký básnik, dramatik, humanista, vedec, politik a mysliteľ

11 George Gordon Noel Byron (1788 – 1824) – anglický básnik, predstaviteľ romantizmu, známy ako Lord Byron

nemožno veľmi pomôcť. Na javisku jeden hrá knieža, druhý radcu, tretí služobníka alebo vojaka, generála atď. Ale tieto rozdiely existujú iba navonok; vo vnútri, ako jadro každého z týchto prejavov, sa nachádza u všetkých to isté – úbohý komediant so svojou biedou a starosťami. V živote je to rovnako. Rozdiely v postavení a bohatstve umožňujú každému hrať jeho rolu. Tomu však ani trochu nezodpovedá vnútorná odlišnosť v šťastí a spokojnosti, lebo aj tu je v každom človeku ten istý úbožiak so svojou biedou a utrpením, ktoré sú, možno pokiaľ ide o obsah, u každého iné, ale čo do formy, teda pokiaľ ide o ich podstatu, sú v zásade u všetkých tie isté. Samozrejme, existujú rozdiely v stupni, ale tie sa vôbec nespájajú s postavením a bohatstvom, čiže s rolou. Ak však všetko, čo tu pre človeka je a čo sa deje, existuje a bezprostredne prebieha vždy iba v jeho vedomí, potom je samozrejme najdôležitejšie, ako funguje toto vedomie, a na tom obvykle záleží viac než na predstavách, ktoré sa v ňom prejavujú. Celá tá nádhera a pôžitky, ktoré sa odrážajú v hluchom vedomí hlupáka, sú veľmi úbohé v porovnaní s vedomím Cervantesa¹², keď v nepohodlnom väzení písal svojho *Dona Quijota*.

Objektívna polovica prítomnosti a skutočnosti je v rukách osudu, a preto sa môže meniť, subjektívna polovica sme my sami, a preto je v podstate nemenná. V dôsledku toho má život každého človeka, napriek všetkým vonkajším zmenám, stále rovnaký charakter a možno ho porovnať s radom variácií na jednu tému. Nikto sa nemôže zbaviť svojej individuality. S človekom je to podobne ako so zvieratom. Možno ho umiestniť do akýchkoľvek podmienok, napriek tomu vždy zostane obmedzený na úzky okruh, ktorý mu neodvolateľne určila príroda. To tiež vysvetľuje, prečo má napr. naša snaha, aby milované zviera bolo šťastné, vždy taký malý priestor. Miera jeho možného šťastia je vopred obmedzená jeho bytím a vedomím. Podobne aj individualita človeka vopred určuje mieru jemu dostupného šťastia. Najmä hranice jeho duchovných síl raz a navždy vymedzujú jeho schopnosť prežívať vyššie pôžitky. Ak sú tieto hranice úzke, nijaké vonkajšie úsilie, nič z toho, čo ľudia pre neho

---

12 Cervantes, Miguel de Saavedra (1547 – 1616) – španielsky spisovateľ

robia, alebo čo mu osud prinesie, mu nepomôže prekročiť okruh obyčajného, napoly zvieracieho ľudského šťastia a spokojnosti; zostane pri zmyslových pôžitkoch, domáckom a pokojnom rodinnom živote, nízkej spoločnosti a primitívnych zábavách. Dokonca ani vzdelanie, hoci trošku pomáha, vcelku veľmi nerozširuje tento okruh pôžitkov. Lebo najvyššie, najrozmanitejšie a najtrvalejšie sú duchovné pôžitky, hoci sa v mladosti často domnievame inak. Závisia však predovšetkým od duševných síl. Z toho jasne vidno, do akej miery naše šťastie závisí od toho, čo sme, od našej individuality. Zatiaľ však my najčastejšie venujeme pozornosť len nášmu osudu, len tomu, čo máme, alebo čo predstavujeme. Osud sa však môže zmeniť. Okrem toho, pri vnútornom bohatstve od neho priveľa neočakávame. Naproti tomu hlupák ostane hlupákom a naničhodník naničhodníkom až do svojej smrti, aj keby bol v raji a obklopený huriskami. Preto súhlasíme s Goethem, keď hovorí:

*Rab či pán, tak každý súdi
– nech si v hocktovej dobe host',
opravdovým šťastím ľudí
býva vždy len osobnosť.*

Západovýchodný diván

Že pre naše šťastie a naše pôžitky je ono subjektívne neporovnateľne podstatnejšie než objektívne, to vyplýva zo všetkého – počnúc tým, že hlad je najlepší kuchár a že starec sa ľahostajne díva na bohyňu, ktorú mladí zbožňujú, až po život génia a svätca. Najmä zdravie natolko prevažuje nad všetkými vonkajšími dobrami, že veru zdravý žobrák je šťastnejší než chorý kráľ. Pokojný a veselý temperament, daný dokonalým zdravím a dobrou konštitúciou, jasná, živá, prenikavá a dobre fungujúca myseľ, umiernená a pokojná vôľa, a v dôsledku toho spokojné svedomie – to sú prednosti, ktoré nemôže nahradiť nijaké postavenie alebo bohatstvo. Lebo čím je každý sám osebe, čo ho sprevádza vo chvíľach samoty a čo mu nik nemôže ani dať, ani vziať, je pre neho očividne dôležitejšie než všetko, čo má, alebo čím by mohol byť v očiach druhých. Duchaplnému človeku poskytujú vlastné myšlienky

a vlastná fantázia aj v úplnej samote dokonalé rozptýlenie, zatiaľ čo hlúpy človek sa nezbaví mučivej nudy ani neustálym striedaním priateľov, divadiel, cestovania a zábav. Človek dobrej, umierenej povahy býva spokojný aj v chudobných pomeroch, zatiaľ čo žiadostivý, závistlivý a zlý nenájde spokojnosť ani v najväčšom bohatstve. Človek, ktorý sa neustále teší zo svojej mimoriadnej individuality a duševnej výnimočnosti, dokonca vôbec nepotrebuje väčšinu pôžitkov, o ktoré sa ľudia obvykle usilujú, ba sú mu aj na ťarchu a neznesiteľné. Preto Horatius¹³ o sebe hovorí:

*Gemmas, marmor, ebur, Thyrrhena sigilla, tabellas,
Argentum, vestes Gaetulo murice tinctas,
Sunt qui non habeant, est qui non curat habere;*

*Viacerí nemajú mramor a drahé kamene, striebro,
Sloniu kosť, etruské sošky a obrazy, sfarbené rúcha
africkým purpúrom, niekto to ani netúži vlastniť.*¹⁴

a Sokrates, keď videl prepychové predmety vystavené na predaj, povedal: *Koľko je vecí, ktoré ja nepotrebujem!*

Prvou a najdôležitejšou podmienkou šťastia v našom živote je teda to, čo *sme*, naša osobnosť. Po prvé preto, lebo je neustále a za každých okolností činná, a po druhé preto, lebo nepodlieha osudu ako dobrá z ďalších dvoch druhov a nemožno nám ju vziať. V tomto zmysle možno pokladať jej hodnotu za absolútnu, v porovnaní s iba relatívnou hodnotou ostatných dvoch. Z toho vyplýva, že človek môže zvonku získať oveľa menej, ako si obvykle myslí. Ale všemocný čas aj tu uplatňuje svoje právo. Jemu postupne podliehajú tak telesné, ako aj duševné prednosti. Iba mravný charakter zostáva aj jemu neprístupný. Z tohto hľadiska by mali dobrá ostatných dvoch druhov prednosť pred dobrom prvého druhu, keďže zub času sa ich bezprostredne netýka. Druhou ich prednosťou by mohlo byť to, že vzhľadom na ich objektívny charakter, v súlade s ich prirodzenosťou, sú

13 Horatius, Quintus Flaccus (65 – 8 pred n. l.) – významný rímsky básnik

14 Horatius, Quintus Flaccus *O umení básnickom, Satiry a listy*, Tatran, Bratislava 1986, s. 236

dosiahnuteľné a každý má prinajlepšom možnosť získať ich, zatiaľ čo subjektívna stránka vôbec nie je v našej moci; vznikla *iure divino* (podľa božského práva) a zostáva po celý život nemenná, takže tu neúprosne platia slová:

*Tak ako v deň, čo priviedol ťa na svet,
poslalo slnko pozdrav na planéty,
tak si sa vyvíjal a začal krásniť,
ctiac údel, ktorý ti bol predostretý.
Sám sebe neujdeš,
len nechaj zaznieť reč prorokov i Sybiline vety:
a žiadna moc, prúd času nepodmyje
predlohu, čo sa vyvíja a žije.*

Goethe, Západovýchodný diván

Z tohto hľadiska, jediné, čo je v našej moci, je možnosť využívať našu osobnosť na získanie čo najväčších predností, teda snažiť sa iba o to, čo je v súlade s ňou, a dbať o jej rozvoj v patričnom smere, vyhýbajúc sa všetkému ostatnému; máme si teda zvoliť postavenie, povolanie a spôsob života, aké sú jej primerané.

Človek herkulovskej postavy, obdarený nezvyčajnou silou, ktorého vonkajšie okolnosti donútili k sedavému spôsobu života, k remeslu, vyžadujúcemu malichernú a mučivú prácu, alebo k štúdiu a duševnej činnosti, čiže k činnostiam, na ktoré mu netreba tie sily, ktorých má nadbytok, ale celkom iné, ktorých sa mu nedostáva, bude sa po celý život cítiť nešťastný. A ešte nešťastnejší bude človek, obdarený nadmierou duševných síl, ktoré musí nechať nevyužitú, keď plní obvyklé činnosti, ktoré ich nevyžadujú, alebo sa venuje len telesnej práci, na ktorú mu jeho sily sotva stačia. Najmä v mladosti sa však treba vyhýbať úskaliam domýšľavosti a nepripisovať si viac síl, než v skutočnosti máme.

Z rozhodnej prevahy dobra v prvom bode nad dvoma ďalšími, zároveň vyplýva, že je múdrejšie usilovať sa o uchovanie zdravia a rozvoj vlastných schopností, než o získanie majetku; to však nemôžeme chápať v tom zmysle, že by sme mali

zanedbávať snahu o získanie nevyhnutného a primeraného majetku. Ale skutočné bohatstvo, teda veľký nadbytok, prispieva k nášmu šťastiu iba málo. Mnohí boháči sa cítia nešťastní, lebo im chýba skutočná duchovná kultúra a vedomosti, a tým aj akékoľvek objektívne záujmy, ktoré by ich podnietili k duševnej činnosti. Lebo okrem toho, že bohatstvo uspokojuje skutočné a prirodzené potreby, má len malý vplyv na našu vlastnú spokojnosť; rozličné nevyhnutné starosti, ktoré prináša spravovanie veľkého majetku, ju skôr narúšajú. Napriek tomu však ľudia vynakladajú tisíckrát viac úsilia na získanie bohatstva, než na rozvíjanie ducha, hoci celkom určite to, čo *sme*, oveľa viac prispieva k nášmu šťastiu, než to, čo *máme*. Neraz vidíme, aké množstvo ľudí sa neúnavne ženie od rána do večera, pracujú ako mravce, len aby ešte zväčšili bohatstvo, ktoré už majú. Okrem úzkeho okruhu prostriedkov, ktoré im na to slúžia, nepoznajú nič iné; ich duch je prázdny, a preto necitlivý na všetko ostatné. Najvyššie pôžitky, pôžitky duchovné, sú im neprístupné. Márne sa usilujú nahradiť ich tým, že si občas dovoľia prchavé, zmyslové rozkoše, ktoré si nevyžadujú veľa času, ale zato stoja veľa peňazí. Ak im šťastie bude priat', na konci života ako výsledok budú mať skutočne veľkú hromadu peňazí, ktorú potom zanechajú potomkom, aby ju rozmnožili alebo premrhali. Takýto život, aj keď sa žije s vážnou a dôležitou tvárou, je práve taký hlúpy, ako život mnohých iných, ktorých symbolom je šašovská čiapka.

Teda to, čo človek má *sám v sebe*, je pre jeho šťastný život to najdôležitejšie. Ale pretože je toho obvykle veľmi málo, väčšina tých, ktorí už nemusia zápasiť s biedou, je v podstate rovnako nešťastná ako tí, ktorí s ňou ešte bojujú. Vnútorne prázdnota, banálnosť myšlienok a chudoba ducha ich ženu do spoločnosti, ktorú však tvoria rovnakí ľudia; lebo *similis simili gaudet* (rovný rovného si hľadá). Spoločne sa teda ženu za zábavou a rozptýlením, ktoré hľadajú najprv v zmyslových pôžitkoch a rozličných príjemnostiach, a nakoniec vo výstrednostiach a hýrení. Príčinou bezbožného utrácania, ktoré spôsobí, že ne jeden mladík vstupujúci do života so značným majetkom, v neuveriteľne krátkom čase utratí celé imanie, skutočne nie je nič iné než nuda, ktorá pramení z prázdnoty a chudoby ducha, ako sme o tom hovorili

už skôr. Taký mladík – vyslaný do sveta, navonok bohatý, ale vnútorne chudobný – sa márne snaží nahradiť vnútornú prázdnotu vonkajším bohatstvom, tým, že chce všetko získať zvonka; podobá sa starcovi, ktorý sa domnieva, že vône mladých dievčat mu dodajú síl. Takýmto spôsobom ho jeho vnútorná chudoba nakoniec privedie aj k chudobe vonkajšej.

Nemusím zdôrazňovať, aké dôležité sú ďalšie dve dobrá ľudského života. Dobro majetku sa dnes tak všeobecne uznáva, že ho nemusíme odporúčať. Dobrá tretej skupiny majú v porovnaní s druhou skupinou dokonca príliš prchavý charakter, pretože spočívajú len na cudzej mienke. Ak sa však o zachovanie cti, t. j. dobrého mena, má usilovať každý, o získanie postavenia sa musia usilovať hlavne tí, ktorí slúžia štátu, a o slávu len niekoľkí. Preto sa česť považuje za neoceniteľný poklad a sláva za to najnádhernejšie, čo človek môže dosiahnuť, za zlaté rúno vyvolených. Naproti tomu postavenie pred majetkom budú uprednostňovať len blázni. Napokon dobrá druhej a tretej skupiny navzájom súvisia v tom zmysle, ako je pravdivý Petroniusov výrok *habes, habeberis* (ak niečo máš, budú ťa aj iní za niečo mať)¹⁵, a naopak – akákoľvek priaznivá mienka iných neraz napomáha k majetku.

---

15 Petronius *Satirikon*, Bratislava 1963, s. 82

2. kapitola O TOM, ČO ČLOVEK JE

Vo všeobecnosti sme už poznali, že to, čím je človek, oveľa viac prispieva k jeho šťastiu než to, čo *má*, alebo čo *predstavuje*. Vždy je však najdôležitejšie to, čím je človek, a teda čo má sám v sebe, lebo jeho individualita ho sprevádza všade a neustále, a dodáva zafarbenie všetkým jeho zážitkom. Vo všetkom a pri každej príležitosti človek užíva predovšetkým sám seba; týka sa to nielen telesných, ale ešte viac duchovných pôžitkov. Preto anglické *to enjoy oneself* je veľmi výstižným výrazom, lebo hovoríme napr. *he enjoys himself at Paris*, teda nie „užíva si Paríž“, ale „užíva si seba v Paríži.“ Ale ak je individualita človeka uspôsobená zle, potom bude každý jeho pôžitok chutiť ako vynikajúce víno v ústach horkých od žlče. Preto v dobrom i v zlom, s výnimkou ťažkých nešťastí, menej záleží na tom, čo koho v živote stretne a čo sa komu prihodí, ale viac na tom, ako to pociťuje, teda na spôsobe a stupni jeho citlivosti. To, čím človek sám osebe je a čo v sebe má, teda osobnosť človeka a jej hodnota, je to jediné, čo bezprostredne tvorí jeho šťastie a blaho. Všetko ostatné vplýva iba sprostredkovane. Preto možno tento vplyv zmariť, ale vplyv osobnosti nikdy. Najhoršia je závišť namierená voči osobným prednostiam, hoci zároveň býva aj najdôkladnejšie ukrývaná. Stále a nemenné sú iba veci ducha; individualita pôsobí neustále a vytrvale, silnejšie alebo slabšie, ale v každom okamihu. Naproti tomu všetky ostatné činitele pôsobia len z času na čas, príležitostne, prechodne, a okrem toho ešte aj oni podliehajú zmene a zvratom. Preto o tom Aristoteles hovorí: „*nam natura perennis est, non opes*“¹⁶ (Eth. Eud. VII. 2). Preto s oveľa väčším pokojom znášame také nešťastie, ktorého príčina spočíva úplne mimo nás, než to, ktoré sme si zavinili sami; osud sa totiž môže zmeniť, ale naša povaha nikdy. Preto sú subjektívne dobrá, ako napr. šľachetný charakter, schopná hlava, šťastný temperament, veselá myseľ a dobre stavané, úplne zdravé telo, čiže vo všeobecnosti *mens sana in corpore sano* (v zdravom tele zdravý duch) (Juvenalis, Sat. X, 356) pre naše šťastie prvoradé a najdôležitejšie a o

16 Lebo trvanlivá je prirodzená povaha, nie moc.

ich rozvoj a zachovanie musíme dbať oveľa viac než o majetok a vonkajšie prejavy cti.

Čo nás však z toho všetkého najviac robí šťastnými, je veselá myseľ, lebo táto dobrá vlastnosť sa okamžite sama vypláca. Kto je veselý, má na to obvykle dôvod, a síce ten, že je veselý. Nič nemôže tak dokonale nahradiť každé iné dobro ako táto vlastnosť; naproti tomu ju samu nemožno ničím nahradiť. Na to, aby sme mohli posúdiť, či je mladý, pekný, bohatý a ctený človek, zároveň aj šťastný, treba sa spýtať, či je okrem toho aj veselý. Ak je veselý, je úplne jedno, či je mladý alebo starý, rovný alebo hrbatý, bohatý alebo chudobný – je šťastný. V ranej mladosti som raz otvoril jednu starú knihu, kde bolo napísané: „Kto sa veľa smeje, je šťastný, a kto veľa plače, je nešťastný“. Veľmi naivná myšlienka, na ktorú som však práve pre jednoduchú pravdu, ktorú obsahovala, nevedel zabudnúť, hoci je vrcholom truizmu. Preto veselosti treba vždy otvárať dvere dokorán, kedykoľvek sa objaví, lebo nikdy neprichádza v nevhodnom čase. A my zatiaľ neraz váhame, či ju vôbec máme vpustiť, a vopred chceme vedieť, či skutočne máme dôvod byť spokojní, alebo váhame v obave, aby nás nerušila pri našich vážnych úvahách či dôležitých starostiach. Prítom vôbec nie je isté, či vďaka vážnosti niečo napravíme, zatiaľ čo veselosť predstavuje vždy bezprostredný zisk. Iba ona je zvonivou mincou šťastia a všetko ostatné iba papierovou bankovkou. Iba ona obšťastňuje v danej chvíli bezprostredne, a preto je aj najvyššou hodnotou pre bytosť, pre ktoré skutočnosť existuje ako nedeliteľná prítomnosť medzi dvoma večnosťami. Preto získavanie a zveľaďovanie tohto dobra máme uprednostňovať pred každou inou činnosťou. Je však isté, že k veselosti najmenej prispieva bohatstvo a najviac zasa zdravie; v najnižších triedach, u pracujúcich, a najmä medzi roľníkmi, možno vidieť veselé, spokojné tváre, u boháčov a vznešených – namrzené. Preto by sme sa mali snažiť predovšetkým o zachovanie plného zdravia, ktorého kvetom je práve veselosť. Prostriedkom na to je, ako je známe, vyhýbanie sa všetkým výstrednostiam a roztopašnostiam, všetkým silným a nepríjemným vzrušeniam, ako aj každej príliš veľkej a prídlhej duševnej námahe. Naproti tomu je potrebný každodenný najmenej dvojhodinový rýchly pohyb na čerstvom vzduchu, časté studené

kúpele a podobné dietetické úkony. Bez primeraného denného pohybu si nemožno zachovať zdravie. Ak majú všetky životné procesy prebiehať správne, je potrebný tak pohyb orgánov, v ktorých prebiehajú, ako aj celého tela. Aristoteles správne hovorí, že život spočíva v pohybe. Život spočíva v pohybe a pohyb je jeho podstatou. Vnútri organizmu vládne neustály, rýchly pohyb; srdce vo svojej zložitej dvojitej systole a diastole bije silne a neúnavne. Dvadsaťosem pohybov stačí, aby prehnało všetku krv cez veľký a malý krvný obeh; pľúca neustále pumpujú vzduch, podobajúc sa parnému stroju; črevá sa neustále hýbu v motus peristalticus (peristaltickom pohybe); všetky žľazy neustále prijímajú a vylučujú; dokonca aj mozog vykonáva dvojitý pohyb s každým úderom pulzu a každým vydýchnutím. Ak pri tom, ako to väčšinou býva u ľudí so sedavým zamestnaním, takmer úplne chýba vonkajší pohyb, vzniká zarážajúca a škodlivá disproporcja medzi vonkajšou nehybnosťou a vnútorným pohybom. Neustály vnútorný pohyb sa dokonca domáha istej podpory od vonkajšieho pohybu; je to taká istá disproporcja, aká vzniká, keď v nás v dôsledku nejakého vnútorného vzrušenia všetko vrie, ale navonok nesmieme dať nič najavo. Veď aj stromy pre správny rast potrebujú vietor. Tu platí pravidlo, ktoré najstručnejšie vyjadruje latinsky výraz *omnis motus, quo celerior, eo magis motus*.¹⁷ Ako veľmi závisí naše šťastie od veselej nálady, a tá zasa od zdravotného stavu, možno vidieť, keď porovnáme dojem, aký v nás vyvolávajú tie isté okolnosti alebo príhody, keď sme zdraví a plní zdatnosti, s dojmom, aký vyvolávajú, keď nás vystraší a prigniavi choroba. Nie to, aké veci objektívne a skutočne sú, ale to, čím sú pre nás, v našom chápaní, to nás robí šťastnými alebo nešťastnými. Epiktetos o tom hovorí: Ľuďmi nehýbu veci, ale názory o veciach. Vcelku však naše šťastie z deviatich desiatín spočíva v samom zdraví. Vďaka nemu sa všetko stáva zdrojom pôžitku, ale bez neho sa nemožno tešiť z nijakého vonkajšieho dobra, nech je akéhokoľvek druhu. Dokonca aj ostatné subjektívne dobrá, ako sú vlastnosti ducha, srdca či temperamentu, strácajú v dôsledku choroby cenu a vychádzajú nazmar. Nie bez príčiny sa preto ľudia jeden druhého pýtajú predovšetkým na zdravie a želajú si ho; je to totiž skutočne

17 Čím je pohyb rýchlejší, tým je účinnejší.